

A reformáció kora a különváló felekezetek csoportidentitásának megerősödését hozta a konfessionalizáció által érintett minden európai közösségben. Kelet-Közép-Európa sajátos helyzete és történeti traumái azonban az amúgy is erős önidentitást egy áldozati és egy hősi elemmel is kiegészítették. Az ekkor kialakult ellenségek olyan erősek és karakteresek voltak, hogy az érintett népek történetét hosszú századokra meghatározták.

## A SZABADSÁGRÓL – MILTONI HANGSZERELÉSSEN

FABINY TIBOR\*

A hatvanéves Visky Andrásnak szeretettel

### I. ELŐSZÓ: IGAZSÁG, SZABADSÁG, KIMONDÁS

Korunk, körtünk, környezetünk s a mai idők egyik nagy problémája, hogy a gondolkodás helyett a lojalitás vált elsődleges értéké. Persze ez nem először fordul elő az emberiség történetében. Ez történik mindannyiszor, amikor a hatalom – még ha az demokratikus választások eredménye is – egyre inkább összevonja a hatalmi ágakat, központosításba kezd, kiiktatja a demokrácia ellenőrző és egyensúlyt biztosító szerepét. Ilyenkor az állampolgár közvetlen függő viszonyba kerül a hatalom gyakorlóival, s ezentúl egzisztenciális érdeke azt kívánja, hogy engedelmes, lojális polgár legyen. Lementd tehát az önálló, kritikai véleményalkotásról, a gondolkodásról – vagy legfeljebb a privát szférába emeli azt –, s megfélelkezik az értelmiségi léttel járó erkölcsi kötelességéről, a publikus gondolkodásról, pontosabban a gondolkodtatásról. Feladja tehát emberi méltóságának egyik alapvető ismertetőjegyét, a szabadságát.

Pedig az értelmiségi alapvetően kritikus létforma; a társadalomban olyan szerepet kellene betöltenie, amit a bibliai Izraelben a prófétáknak, vagy Shakespeare színpadán a bolondoknak. Vállalnia kell, hogy az igazság kimondásával önmaga is sebezhetővé válik, a saját bőrét viszi a vásárra. Aki az igazság kimondásakor saját egzisztenciáját nem kockáztatja, hamis prófétának bizonyulhat.

A bölcsészlét pedig értelmiségi-kritikus-poétikai-prófétai lét. Az igazság kimondásának felvállalása nem másra, hanem elsősorban önmagára lehet veszélyes. A világháború előtt az Eötvös Collegium falán hosszú ideig olvasható volt a bölcsészgondolkodás eszménye: „Szabadon szolgál a szellem!”

\* Irodalomtörténész, teológus, egyetemi tanár. A KRE Anglisztika Intézete és a Hermeneutikai Kutatóközpont vezetője.

Fabiny Tibor, „A szabadságról – miltoni hangszerelésben”, in: Sepsi Enikő, Tóth Sára (szerk.), *Mellékszöveg. Írások Visky András 60. születésnapjára*, Budapest, Koinonia, L'Harmattan, Károli Gáspár Református Egyetem, 2017, 261–274.

